

ОСОБЛИВОСТІ І ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ

У статті представлено результати аналізу наукового доробку вчених, зусилля яких спрямовані на вивчення мотиваційної сфери майбутніх психологів. Психологічний дискурс проблеми розвитку мотиваційної сфери майбутніх психологів в процесі навчання дозволив виокремити певні особливості і закономірності мотивації навчальної діяльності студентів-психологів. Зокрема, автором констатується, що мотивація навчальної діяльності студентів-психологів має певну ієрархію, в якій виокремлюються домінуючі і супутні мотиви. За період навчання в ієрархії мотивів відбуваються значні зміни, обумовлені низкою чинників як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Зважаючи на полімотивованість навчальної діяльності, до групи мотивів, що стабільно опосередковують цю діяльність, входять професійні, пізнавальні, прагматичні, соціальні і мотиви особистого престижу. Існують певні лінії розвитку мотивації, які складають генезис мотивації навчально-професійної діяльності, що має свої критичні точки (наприклад, послаблення мотивації навчання у період «розчарування» у професії). Зазначається, що на систему мотивів, яка є рухливою і динамічною структурою, можна впливати під час навчання, наприклад, через рівень викладання, організацію навчального процесу, використання активних форм навчання і т. п., що дозволяє вносити достатні корективи до мотивації навчальної діяльності.

Ключові слова: мотиваційна сфера, система мотивів, майбутні психологи, процес навчання, мотивація навчальної діяльності.

Актуальність дослідження. Навчально-професійна діяльність студентів-психологів, як і будь-яка інша діяльність, спонукається не одним, а цілою системою різноманітних взаємообумовлених і взаємоопосередкованих мотивів, які перебувають у певній ієрархічній структурі. Як зазначають А.О.Вербицький і Т.А. Платонова, становлення особистості фахівця обумовлене, передусім, формуванням системи його потреб і мотивів, ієрархія яких «характеризує цілісну особистість в усіх сферах її діяльності, спонукає людину ставити проблеми, концентрувати зусилля на їхньому вирішенні» [5, с. 45]. В процесі професіоналізації різні потреби особистості знаходять свій предмет у навчально-професійній діяльності, і так відбувається формування структури мотивів вчення і їх усвідомлення. У зв'язку з тим, що мотивація є однією з найбільш важливих ланок в процесі оволодіння професією, вирішального значення набуває проблема вивчення мотивації навчально-професійної

діяльності майбутніх психологів. Це дозволяє виявити особливості і закономірності цього процесу із метою підвищення ефективності підготовки майбутніх психологів на етапі їхнього навчання.

Аналіз досліджень та публікацій. За останні роки різні аспекти мотиваційної сфери студентів-психологів досліджували І.П. Андрійчук (формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки), Г.В. Католик (психологія формування професійної Я-концепції практичного психолога), К.О. Міхно (структура та динаміка уявлень про майбутню професію студентів-психологів), В.М. Мицько (психологічні особливості аксіогенезу майбутніх психологів), К.П. Радзівіл (динаміка професійних очікувань майбутніх психологів у навчальному процесі), С.О. Хілько (психологічні умови формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів), С.С.Чеботарьов (мотиваційні ресурси професійно-

особистісного розвитку практичного психолога в процесі навчання у виші) та ін.

Постановка завдання. Аналіз наукового доробку вчених, зусилля яких спрямовані на вивчення мотиваційної сфери майбутніх психологів.

Мета статті – проаналізувати психологічний дискурс проблеми розвитку мотиваційної сфери майбутніх психологів в процесі навчання.

Виклад основного матеріалу. Мотиваційна сфера студента відображає суто індивідуалістичну спрямованість особистості (лише на себе), тобто суспільний сенс продукту діяльності є байдужим для особистості. Ця діяльність використовується нею лише як засіб задоволення індивідуальних потреб. Смыслоутворюючий мотив відображає спрямованість особистості на інших людей, тобто конкретна діяльність є небайдужою для особистості лише тому, що вона представляє цінність для інших: батьків, викладачів, друзів і т. п. У цьому випадку діяльність особистості є засобом задоволення потреби у схваленні інших, суспільства у цілому. Смыслоутворюючий мотив студента-психолога відображає спрямованість особистості «на справу», на професію, тобто особистість у першу чергу цікавить сама діяльність, її зміст. Проте за своїм індивідуальним змістом вона може не співпадати із тим сенсом, який є у суспільному продукті [2]. Розглянуті вище типи спрямованості особистості у діяльності відображають ту обставину, що людина, задовольняючи різні види потреб (індивідуальні, суспільні, професійні), спочатку активізується різними мотивами діяльності. У зв'язку із цим мотиви навчально-професійної діяльності студентів-психологів можна поділити на дві великі групи. Перша група містить мотиви, які безпосередньо пов'язані зі змістом самої навчальної діяльності і процесом її виконання. Друга - мотиви, які будуть пов'язані із ширшими взаємовідносинами студентів-психологів із навколишнім світом.

До першої - можна віднести пізнавальні мотиви особистості, які будуть

спрямовані на задоволення потреби в інтелектуальній активності, в оволодінні новими вміннями, навичками і знаннями, у розвитку спеціальних здібностей і т. п. До другої - широкі соціальні мотиви, які будуть пов'язані із задоволенням потреб у спілкуванні з іншими людьми, в оцінці і схваленні оточення, у бажанні посісти певний місце у система суспільних відносин і т.п. Причому, у навчально-професійній діяльності обидві ці групи мотивів будуть потрібні для успішного здійснення цієї діяльності. Мотиви, опосередковані самою діяльністю, справляють вплив на когнітивну сферу суб'єкта, допомагаючи йому долати труднощі, що перешкоджають цілеспрямованому і систематичному її оволодінню. Мотиви, що визначають діяльність суб'єкта із зовні і що справляють вплив на його ціннісно-смыслову сферу, допомагають йому відстежувати адекватність власної поведінки у діяльності і дають деякі орієнтири, обумовлені суспільними нормами і цінностями. Вузкоособистісні мотиви будуть, у цьому випадку, будуть виступати як супутні основній групі мотивів, оскільки будь-яка діяльність має свій суспільний зміст і систему вимог до неї. Тому, обираючи та освоюючи ту або іншу діяльність, людина усе одно орієнтується на цей зміст і лише потім заломлює його через вузкоособистісні потреби.

Мотиви навчально-професійної діяльності може бути визначено не лише за їхнім відношенням до навчальної діяльності, але і відповідно до тієї функції, яку вони виконують як спонукачі цієї діяльності. Одні із них, будучи достатньо важливими, наприклад, усвідомлення необхідності системи знань для майбутньої професійної діяльності, почуття обов'язку та ін., можуть бути недостатньо дієвими. Інші, супутні навчання, наприклад, мотив особистого престижу, уникнення покарання і т. п. можуть мати велику спонукальну силу. Нормальний перебіг навчально-професійної діяльності забезпечується динамічним поєднанням мотивів, їхнею

особливою «ієрархією», що характеризується наявністю провідного мотиву і системи супідрядних із ним.

Результати досліджень, проведених за останні роки демонструють, що провідними мотивами вчення студентів є «професійні» і «пізнавальні» мотиви [11; 12; 13; 14]. Менш значущими є «прагматичні» мотиви (отримати диплом) і мотиви «особистого престижу». Але на різних курсах роль домінуючих мотивів змінюється. На 1-му курсі провідним мотивом є «професійний», на 2-му – «особистого престижу», на 3-4 курсах – обидва ці мотиви і «пізнавальний» мотив, на 5-му до них додається ще і «прагматичний». На успішність навчання більшою мірою впливає «професійний» і «пізнавальний» мотиви. «Прагматичні» мотиви в основному є характерними для неуспішних студентів. Така динаміка мотивів пояснюється тим, що навчання у ЗВО у першу чергу задовольняє потребу молодих людей у професійному самовизначенні, ось чому «професійні» і «пізнавальні» мотиви, найчастіше, є смислоутворюючими, домінуючими. Мотиви «особистого престижу» на 2-му курсі, очевидно, акумулюють активність студентів-психологів у навчальному процесі на тлі загального зниження інтересу до обраної спеціальності (за В.А. Якуніним - ефект розчарування у професії). На 3-4 курсах, коли відбувається поступова інтеграція у навчально-професійну діяльність, формується досвід оволодіння нею, відбувається усвідомлення значущості професійних знань для майбутньої діяльності, «пізнавальні» мотиви починають виходити на перше місце в ієрархії мотивів. І, нарешті, на 5-му курсі, коли студент-психолог замислюється про працевлаштування, на перше місце виходять «прагматичні» мотиви.

Схожі дані отримані і іншими дослідниками. Так, було встановлено, що на першому (стартовому) етапі переходу абітурієнта до студентських форм життя і навчання провідним є мотив престижу (ствердження себе у статусі студента), на другому місці - пізнавальний інтерес, а на

третьому професійно-практичний мотив. Відзначається, що серед мотивів навчання у студентів-психологів значну роль відіграють загальносоціальні мотиви (розуміння високої соціальної значущості вищої освіти) [8]. На думку А.О.Реана, мотивація навчальної діяльності у ЗВО містить професійний, пізнавальний, прагматичний, соціально-суспільний, особово-престижний компоненти, а розвиток кожного з останніх, у свою чергу, обумовлений змістом і динамікою розвитку загальної мотивації.

А.С. Борисюк серед мотивів навчання у ЗВО на основі змісту, системи цілей і потреб виокремлює: професійні мотиви (визначаються потребою отримати професію, стати висококваліфікованим фахівцем, ці мотиви тісно пов'язані із професійною спрямованістю); пізнавальні мотиви (визначаються потребою одержати нові знання і задоволення від самого процесу пізнання); прагматичні мотиви (визначаються потребою добре засвоїти поточний навчальний матеріал, щоб отримати професію яз високою заробітною платнею), широкі соціальні мотиви (визначаються потребою приносити користь людям, державі і суспільству), мотиви особистого престижу (визначаються потребою у досягненнях, бути прикладом для інших, отримувати схвалення із боку викладачів, мати високий статус у суспільстві) [3].

За даними А.К. Дусавицького, на усіх курсах перше місце за значущістю посів «професійний» мотив. Друге місце на 1-му курсі посідає «пізнавальний» мотив, але на подальших курсах на це місце виходить загальносоціальний мотив, відтіснивши «пізнавальний» мотив на третє місце. «Утилітарний» (прагматичний) мотив на усіх курсах посідає четверте місце. Характерним є те, що від молодших до старших курсів його рейтинг знижується, тоді як рейтинги «професійного» і «загальносоціального» мотивів зростають. В успішних студентів професійний, загальносоціальний і пізнавальний мотиви виражені більше, ніж у тих, хто є менш успішним, а утилітарний мотив в останніх виражений сильніше, ніж у перших.

Характерним є і те, що в успішних студентів пізнавальний мотив посідає друге місце, а у студентів із середньою успішністю - третє [7].

В інших дослідженнях відзначаються такі переміщення в ієрархії мотивів вчення у студентів-психологів - мотив творчого досягнення і потреба досягнення збільшуються від 3-го до 4-го курсу, а мотив «формально-академічного» досягнення знижується від 2-го до 4-го курсу. При цьому мотив творчого досягнення на усіх курсах значно переважає над мотивом «формально-академічного» досягнення. Під мотивом творчого досягнення розуміється прагнення до вирішення якої-небудь наукової задачі і до успіху у науковій діяльності. Мотив «формально-академічного» досягнення розуміється ними як мотивація на відмітку, високу успішність; «потреба досягнення» означає яскраву вираженість того і іншого мотиву.

Певні відмінності в отриманих даних пояснюються декількома причинами. По-перше, специфікою тієї або іншої спеціальності, яка, очевидно, спочатку (вже при виборі професії) визначається різними мотивами. По-друге, ці відмінності, поза сумнівом, пов'язані із конкретними соціально-економічними змінами у суспільстві. Так, наприклад, у період економічної нестабільності на перше місце, очевидно, виходять прагматичні мотиви і мотиви особистого престижу. По-третє, специфікою конкретного ЗВО, в якому навчається студент-психолог, формою здобуття освіти.

В.К. Вилюнас відмічає, що у розвитку мотивації можна виокремити дві лінії: ситуативний та онтогенетичний вектори розвитку. При цьому здатність ситуативних мотиваційних значень спричинити зміну стійких мотиваційних стосунків дозволяє розглядати ситуативний розвиток мотиваційних стосунків як першу фазу онтогенетичного розвитку або як необхідну, але недостатню його умову [6]. А.К. Маркова вказує на такі напрями розвитку мотивації: зміна складу мотивів і зміна

якісних характеристик мотивів (епізодичне стає стійким, поруч розташоване - ієрархічним, неусвідомлюване - усвідомлюваним, спостерігається перехід від результативних мотивів до процесуальних, від мотивів професійної діяльності до мотивів спілкування і професійного розвитку особистості) [10].

С.С. Чеботарьов вказує у зв'язку із цим, що «критичними моментами у генезисі мотивації навчально-професійної діяльності є прийняття професії і розкриття особистого сенсу діяльності. На різних етапах професіоналізації провідними стають різні мотиви - відбувається «дрейф» мотивів» [15, с. 74]. Відповідаючи на питання: які мотиви характерні для діяльності майбутнього психолога - він відмічає, що «провідним у цьому процесі є мотив професійного та особистісного самовдосконалення, як похідна потреби у самоактуалізації і професійній діяльності. Крім того, важливими мотивами, точніше мотиваційними установками, які можуть ініціювати, спонукати і спрямовувати діяльність з професійно-особистісного самовдосконалення, а також процес професійного зростання психологів у цілому, є професійний інтерес, прагнення до творчого характеру діяльності, прагнення займати високу професійну позицію» [15, с. 75].

Навчально-професійна діяльність студентів-психологів пов'язана безпосередньо з її результатами, як близькими (наприклад, підсумки сесії), так і далекими (наприклад, рівень професійної підготовки студента-психолога як фахівця). Чинники, що впливають на успішність навчання, можна поділити на 2 категорії: ті, з якими студент прийшов до ЗВО, - їх лише можна брати до уваги, і ті, які з'являються в процесі навчання, - ними можна управляти. До першої категорії належать: рівень підготовки, система цінностей, відношення до навчання, інформованість про реалії ЗВО, уявлення про своє професійне майбутнє. Чинники першої категорії «працюють» переважно на етапі адаптації, коли першокурсник

намагається знайти відповідь на питання: «Куди я потрапив?» і «Хто мене оточує?». Студент-психолог повинен швидко зорієнтуватися, і з нових позицій освоїти способи і методи навчальної діяльності, зрозуміти систему норм і правил, існуючих на факультеті і в його навчальній групі, розробити власну систему цінностей по відношенню до навчання, майбутньої роботи, викладачів. Поступовий вплив першої групи чинників слабшає і вирішальну роль починають відігравати чинники другої групи. До них можна віднести організацію навчального процесу, рівень викладання, тип взаємовідносин викладача і студента, вид мотивації до навчання. Саме це значною мірою визначає професійний і психологічний вигляд людини, яка через п'ять років поповнить ряди професійних психологів.

Таким чином, успішному формуванню мотивів учіння у ЗВО сприяє, зокрема, врахування чинників, що впливають на ефективність оволодіння студентами-психологами цією діяльністю. Наприклад, незнання студентами вимог до них як суб'єктів навчального процесу, власних реальних здібностей до виконання майбутньої роботи, вимог до професії із боку суспільства і т. п. веде до того, що структура мотивації вибору спеціальності до кінця навчання у ЗВО суттєво змінюється.

Розвиток мотиваційної сфери формується і проявляється у відношенні до навчання. Так, низький авторитет знань, культури у суспільстві перешкоджає формуванню у студентів-психологів добросовісного ставлення до навчання і тому переважна більшість опитаних студентів вважають, що до навчання вони ставляться не завжди сумлінно [1]. Якщо у абітурієнтів і студентів 1-го курсу домінуючу роль у професійному виборі відіграють схильності і здібності до обраної спеціальності, то у випускників питома вага цього мотиву знижується приблизно на 13%. Підвищується роль таких чинників, як можливість працевлаштування у великих містах і

наукових центрах, матеріальна забезпеченість і т. п. Це пояснюється, передусім, тим, що до моменту закінчення ЗВО у молодого фахівця формуються потреби, які пов'язані, у першу чергу, із прагненням працевлаштуватися за фахом. Для випускника стає важливим, наскільки професія є затребуваною, який діапазон умов життя вона припускає і т. п.

Формування мотивації учіння, за логікою О.М. Леонтьєва, зумовлює і післявузівську активність фахівця, оскільки ієрархічні зв'язки мотивів, що склалися, закріплюються у структурі особистості [9]. Студент-психолог, навчання якого знаходить мотив у самому змісті навчально-професійної діяльності, зростає до рівня ініціативного, творчого фахівця. Той же його колега, що вчився лише заради іспитів і заліків (яких-небудь інших зовнішніх, поверхневих мотивів), найчастіше стає фахівцем, який у своїй професійній активності орієнтується на мінімум, необхідний для звітів і перевірок.

Таким чином, мотивація навчання схильна до змін. У перші місяці навчання у ЗВО у більшості студентів-психологів вона посилюється і лише у третій частині їх залишається майже без змін. На мотивацію навчання впливають зміст знань, методика викладання, особистість викладача, взаємовідносини у студентському колективі, досягнуті результати, здорова конкуренція між студентами і т. п. Сила і характер мотивів навчання залежать від значущості передбачуваного результату навчальної діяльності, від того сенсу, який вкладає у нього студент. Проведені експериментальні дослідження зі студентами-психологами дозволяють визначити деякі умови, від яких залежить формування позитивних мотивів до навчання. Це усвідомлення найближчих (безпосередніх) і кінцевих (перспективних) цілей навчання; усвідомлення теоретичної і практичної значущості засвоєних знань; емоційний виклад наукової інформації; нарощування змісту і новизна навчального матеріалу; професійна спрямованість навчання; вибір адекватних завдань, що створюють інформаційні пізнавальні суперечності у самій структурі навчальної діяльності;

підтримка допитливості і «пізнавального психологічного клімату» у навчальній групі.

Таким чином, на розвиток мотивації навчання і особистості у цілому опосередковано впливають міра здатності до навчання студента-психолога, рівень організації і зміст процесу навчання, залежно від яких змінюється уся сукупність мотивів навчальної діяльності і ставлення до процесу професійної підготовки, а, отже, і до майбутньої професії. Тому у навчально-професійній діяльності необхідно формувати мотиви, стимулюючи максимальний розвиток внутрішнього потенціалу студента-психолога, його прагнення до професійного вдосконалення. Джерела розвитку мотивів навчальної діяльності містяться у самій функціонально-предметній і соціальній природі навчання. Тому, досліджуючи особливості і закономірності розвитку навчально-професійної мотивації студентів-психологів, необхідно враховувати чинники взаємообумовленості і взаємовпливу усіх змістовних компонентів процесу навчання. Зважаючи на те, що провідною діяльністю для студентів-психологів є навчально-професійна діяльність Б.С. Братусь, аналізуючи розвиток особистості у зрілому віці, виокремлює два аспекти цього процесу: потребово-мотиваційну сферу особистості та операційно-технічну сферу діяльності [4]. Тобто, соціально організована і стимулююча діяльність людини є основою, засобом та умовою не лише для розвитку мотивації діяльності, але і для становлення особистості як майбутнього професіонала.

Висновки. Таким чином, можна виокремити такі особливості і закономірності мотивації навчальної діяльності студентів-психологів. По-

перше, мотивація навчальної діяльності має певну ієрархію, в якій виокремлюються домінуючі і супутні мотиви. За період навчання в ієрархії мотивів відбуваються значні зміни, обумовлені низкою чинників (як зовнішнього, так і внутрішнього характеру). По-друге, не зважаючи на полімотивованість навчальної діяльності, до групи мотивів, що стабільно опосередковують цю діяльність, входять професійні, пізнавальні, прагматичні, соціальні і мотиви особистого престижу. По-третє, необхідно розрізняти мотиви вступу до ЗВО і власне мотиви навчально-професійної діяльності. Останні формуються не на порожньому місці, а на основі перших (закономірність розвитку мотивів), у свою чергу, будучи основою для формування мотивів професійної діяльності вже в процесі її освоєння молодим фахівцем. По-четверте, відмінності у мотивах навчальної діяльності студентів-психологів залежить від різних чинників (конкретних соціально-психологічних умов; специфіки обраної спеціальності; особливостей ЗВО і т.п.), які необхідно враховувати при вивченні мотивів навчання у ЗВО, для усвідомленого і цілеспрямованого впливу на мотиваційну сферу особистості. По-п'яте, існують певні лінії розвитку мотивації, які складають генезис мотивації навчально-професійної діяльності, що має свої критичні точки (наприклад, послаблення мотивації навчання у період «розчарування» у професії). По-шосте, на систему мотивів, яка є рухливою і динамічною структурою, можна впливати під час навчання, наприклад, через рівень викладання, організацію навчального процесу, використання активних форм навчання і т. п., що дозволяє вносити достатні корективи до мотивації навчальної діяльності.

Список використаної літератури

1. Андрійчук І.П. Формування позитивної Я-концепції особистості майбутніх практичних психологів у процесі професійної підготовки: дис. канд. психол. н. Тернопіль 2002. 208 с.
2. Бодров В.А., Ложкин Г.В., Плющ А.Н. Нелинейная модель мотивационной сферы личности. *Психологический журнал*, 2001. Т.2. №2. С.90-100.
3. Борисюк А.С. Психологічні особливості формування професійних якостей майбутнього медичного психолога: дис. канд. психол. н. Івано-Франківськ: Прикарпатський університет імені Василя Стефаника. 2004. 206 с.
4. Братусь Б.С. Смысловая сфера личности. *Психология личности в трудах отечественных психологов*. СПб: Издательство «Питер», 2000. С.130-138.

Питання психології

5. Вербицкий А.А., Платонова Т.А. Формирование познавательной и профессиональной мотивации студентов. М.: НИИВШ, 1986. - 40 с.
6. Вилюнас В.К. Психологические механизмы мотивации человека. М.: Изд-во МГУ, 1990. 285 с.
7. Дусавицкий А.К. Мотивы учебной деятельности студентов: Учебное пособие. Харьков: ХГУ, 1987. 55с.
8. Католик Г.В. Психологія формування професійної Я-концепції практичного психолога: дис. д-ра психол. н. Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, К., 2017. 353 с.
9. Леонтьев В.Г. Мотивация и психологические механизмы её формирования. Новосибирск: Изд-во Пединститута, 2002. 261 с.
10. Маркова А.К. Проблема мотивации учения. *Московская психологическая школа: История и современность*: В 3 т. Т. II. М.: ПИРАО, МГУ, 2004. С. 288-298.
11. Міхно К.О. Структура та динаміка уявлень про майбутню професію студентів-психологів: дис. канд. психол. н. К.: Інститут психології ім. Г.С. Костюка. 2008. 180 с.
12. Мицько В.М. Психологічні особливості аксіогенезу майбутніх психологів: дис. канд. психол. н. Івано-Франківськ: Прикарпатський університет імені Василя Стефаника. 2007. 195 с.
13. Радзівіл К.П. Динаміка професійних очікувань майбутніх психологів у навчальному процесі: дис. канд. психол. н. Хмельницький: Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. 2018. 227 с.
14. Хілько С.О. Психологічні умови формування толерантності до невизначеності у майбутніх психологів: дис. канд. психол. н. К.: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих. 2018. 279 с.
15. Чеботарёв С.С. Мотивационные ресурсы профессионально-личностного развития практического психолога в процессе обучения в вузе: дисс. канд. психол. наук. Белгород, 2002. 196 с.

References

- 1 Andrijchuk I.P. Formuvannja pozytyvnoi' Ja-koncepcii' osobystosti majbutnih praktychnyh psihologiv u procesi profesijnoi' pidgotovky: dys. kand. psyhol. n. Ternopil' 2002. 208 s.
- 2 Bodrov V.A., Lozhkin G.V., Pljushh A.N. Nelinejnaja model' motivacionnoj sfery lichnosti. *Psichologicheskij zhurnal*, 2001. T.2. №2. S.90-100.
- 3 Borysjuk A.S. Psyhologichni osoblyvosti formuvannja profesijnyh jakostej majbutn'ogo medychnogo psihologa: dys. kand. psyhol. n. Ivano-Frankivs'k: Prykarpats'kyj universytet imeni Vasylja Stefanyka. 2004. 206 s.
- 4 Bratus' B.S. Smyslovaja sfera lichnosti. *Psichologija lichnosti v trudah otechestvennyh psihologov*. SPb: Izdatel'stvo «Piter», 2000. S.130-138.
- 5 Verbickij A.A., Platonova T.A. Formirovanie poznavatel'noj i professional'noj motivacii studentov. М.: НИИВШ, 1986. 40 с.
- 6 Viljunas V.K. Psichologicheskie mehanizmy motivacii cheloveka. М.: Izd-vo MGU, 1990. 285 s.
- 7 Dusavickij A.K. Motivy uchebnoj dejatel'nosti studentov: Uchebnoe posobie. Har'kov: HGU, 1987. 55s.
- 8 Katolyk G.V. Psyhologija formuvannja profesijnoi' Ja-koncepcii' praktychnogo psihologa: dys. d-ra psyhol. n. Instytut psyhologii' imeni G.S.Kostjuka NAPN Ukraїny, K., 2017. 353 s.
- 9 Leont'ev V.G. Motivacija i psichologicheskie mehanizmy ejo formirovanija. Novosibirsk: Izd-vo Pedinstituta, 2002. 261 s.
- 10 Markova A.K. Problema motivacii uchenija. *Moskovskaja psichologicheskaja shkola: Istorija i sovremennost'*: V 3 t. T. II. М.: ПИРАО, МГУ, 2004. S. 288-298.
- 11 Mihno K.O. Struktura ta dynamika ujaven' pro majbutnju profesiju studentiv-psyhologiv: dys. kand. psyhol. n. K.: Instytut psyhologii' im. G.S.Kostjuka. 2008. 180 s.
- 12 Myc'ko V.M. Psyhologichni osoblyvosti aksiogenezu majbutnih psihologiv: dys. kand. psyhol. n. Ivano-Frankivs'k: Prykarpats'kyj universytet imeni Vasylja Stefanyka. 2007. 195 s.
- 13 Radzivil K.P. Dynamika profesijnyh ochikuvan' majbutnih psihologiv u navchal'nomu procesi: dys. kand. psyhol. n. Hmel'nyc'kyj: Nacional'na akademija Derzhavnoi' prykordonnoi' sluzhby Ukraїny imeni Bogdana Hmel'nyc'kogo. 2018. 227 с.
- 14 Hil'ko S.O. Psyhologichni umovy formuvannja tolerantnosti do nevyznachenosti u majbutnih psihologiv: dys. kand. psyhol. n. K.: Instytut pedagogichnoi' osvity i osvity doroslyh. 2018. 279 s.
- 15 Chebotarjov S.S. Motivacionnye resursy professional'no-lichnostnogo razvitija prakticheskogo psihologa v processe obuchenija v vuze: diss. kand. psihol. nauk. Belgorod, 2002. 196 s.

Резюме

Филатова Т. аспірант Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тьчини

**ОСОБЛИВОСТІ І ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ**

В статті представлені результати аналізу наукового вкладу учених, зусилля котрих направлені на вивчення мотиваційної сфери майбутніх психологів. Психологічний дискурс проблеми розвитку мотиваційної сфери майбутніх психологів в процесі навчання дозволив виділити певні особливості і закономірності мотивації навчальної діяльності студентів-психологів. Зокрема, автором констатується, що мотивація навчальної діяльності студентів-психологів має певну ієрархію, в якій виділяються домінуючі і супутні мотиви. За період навчання в ієрархії мотивів відбуваються значущі зміни, зумовлені рядом факторів як зовнішнього, так і внутрішнього характеру. Приймаючи до уваги полімотивованість навчальної діяльності, в групу мотивів, стабільно опосередковують цю діяльність, входять професійні, пізнавальні, прагматичні, соціальні і мотиви особистого престижу. Існують певні лінії розвитку мотивації, які формують генезис мотивації навчально-професійної діяльності, маючи свої критичні точки (наприклад, послаблення мотивації навчання в період «розчарування» в професії). Відзначається, що на систему мотивів, яка є рухомою і динамічною структурою, можна впливати в час навчання, наприклад, через рівень викладання, організацію навчального процесу, використання активних форм навчання і т. п., що дозволяє вносити достатні корективи в мотивацію навчальної діяльності.

Ключові слова: мотиваційна сфера, система мотивів, майбутні психологи, процес навчання, мотивація навчальної діяльності.

Summary

Filatova T. PhD student of the Uman state pedagogical university named by Pavlo Tuchina, Uman city

**FEATURES AND CONFORMITIES OF DEVELOPMENT OF MOTIVATIONAL SPHERE OF
FUTURE PSYCHOLOGISTS IN THE PROCESS OF STUDIES**

In the article presented the results of analysis of scientific deposit of scientists, that efforts directed to research of motivational sphere of future psychologists. Psychological discurs of problem of development of motivational sphere of future psychologists in the process of studies allowed to distinguish certain features and conformities to law of motivation of educational activity of students-psychologists. In particular, established an author, that motivation of educational activity has a certain hierarchy dominant and concomitant reasons are distinguished in that. For period of studies in the hierarchy of reasons there are the considerable changes conditioned by the row of factors of both external and internal character. Not having regard to manymotivational of educational activity, to the group of reasons that nondirect influencing this activity stably, the professional enter, cognitive, pragmatic, social and reasons of the personal prestige. It is necessary to distinguish reasons of prelude of establishment of higher education and actually reasons of educational-professional activity. The last are formed not on blank space, but on the basis of the first (conformity to law of development of reasons), in turn, being basis for forming of reasons of professional activity already in the process of her mastering by a young specialist. In reasons of educational activity of students-psychologists depends a difference on different factors (certain social-psychological terms; specifics of select speciality; features of establishment of higher education and others like that) that must be taken into account at the study of reasons of studies in establishment of higher education, for the realized and purposeful influence on the motivational sphere of personality. There are certain lines of development motivations, that form genesis of motivation of educational-professional activity that has the critical points (for example, reduction of motivation of studies in a period "disappointment" in a profession). On the system of reasons, that is a movable and dynamic structure, it is possible to influence during studies, for example, from the level of teaching, organization of educational process, use of active forms of studies and m. n., that allows to bring in sufficient corrections to motivation of educational activity.

Key words: motivational sphere, system of reasons, future psychologists, process of studies, motivation of educational activity.